

NĂM SINH CỦA MẠC THIÊN TÍCH KHÔNG PHẢI LÀ MẬU TUẤT - 1718

■ HUỲNH NGỌC ĐĂNG (*)

Năm sinh của Mạc Thiên Tích là vấn đề đã được nhiều nhà nghiên cứu quan tâm. Đồng Hồ Lâm Tấn Phát, nhà nghiên cứu chuyên chú về họ Mạc Hà Tiên cho rằng Thiên Tích sinh vào đêm 7 tháng 3 năm Bính Tuất, dương lịch là năm 1706; nhưng Đồng Hồ không viện dẫn tư liệu và lập luận không vững chắc nên ý kiến của ông bị các nhà nghiên cứu đời sau, nhất là Trương Minh Đạt phủ nhận. Tác giả Vũ Văn Kính, nhà Hán Nôm học nổi tiếng của Việt Nam nghiên cứu các gia phả họ Mạc cho rằng Mạc Thiên Tích sinh ngày 12 tháng 12 năm Nhâm Thìn (1712). Nhận định này của ông Kính có phần mơ hồ nên cũng bị Trương Minh Đạt và các tác giả khác phê phán. Ngay như Trần Kinh Hòa, người Đài Loan, có nhiều năm dạy đại học ở miền Nam Việt Nam, là nhà nghiên cứu kỳ cựu về người Hoa ở Việt Nam, cho rằng Thiên Tích sinh năm 1700 khi Mạc Cửu từ Xiêm trốn về Lũng Kỳ. Tương tự, nhận định này của ông cũng thiếu tư liệu chứng minh nên đã không được giới nghiên cứu, nhất là Trương Minh Đạt ghi nhận...

Xem lại sách vở xưa cũ cho thấy năm sinh của Mạc Thiên Tích không được sử quán triều Nguyễn ghi chép cụ thể. Đại Nam liệt truyện phần Tiền biên, mục về Mạc Cửu, Mạc Thiên Tích không có chữ nào, dòng nào viết cụ thể về ngày, tháng, năm sinh. *Đại Nam nhất thống chí* phần về tỉnh Hà Tiên, mục nhân vật có chép về Mạc Thiên Tích nhưng không ghi cụ thể ngày, tháng năm sinh của ông. Riêng sách *Gia Định thành thông chí* của Trịnh Hoài Đức có ghi rõ ngày, tháng

Mạc Thiên Tích được sinh ra nhưng lại khá nhập nhằng về năm sinh.

Tác giả Trương Minh Đạt, người Hà Tiên, chuyên chú nghiên cứu về họ Mạc Hà Tiên, đã có nhiều bài báo khoa học liên quan, trong bài viết tựa đề *Về năm sinh của Mạc Thiên Tích*¹, ông đã phản biện, không đồng ý các niên đại về năm sinh Mạc Thiên Tích của các tác giả trước nay (đã nêu trên) và xác định một cách chắc chắn rằng Mạc Thiên Tích được sinh ra ở Lũng Kỳ vào đêm mồng 7 tháng 3 năm **Mậu Tuất (1718)**; Theo ông, quân Xiêm tấn công Hà Tiên, Mạc Cửu yếu thế phải chạy ra Lũng Kỳ. Ở đây vợ ông bà Bùi Thị Lắm đã sinh Mạc Thiên Tích... Ông cũng dẫn lại ghi chép của Trịnh Hoài Đức trong *Gia Định thành thông chí*, lúc đó, “chỗ ở trong sông có ánh sáng rực rỡ, xem ra có người vàng 7 thước, chiếu sáng tận đáy nước...bèn làm chùa ở bờ sông để thờ...Đấy tháng, Bùi Thị bế Mạc Tôn lại về lỵ sở Hà Tiên...”²

Để khẳng định niên đại năm Mậu Tuất (1718), Trương Minh Đạt đã viện dẫn *Gia Định thành thông chí* của Trịnh Hoài Đức; ông cũng trích và phân tích đúng, sai các nội dung chi tiết liên quan từ Mạc thị gia phả của Vũ Thế Dinh và nhiều sách vở khác. Cho đến nay, hầu như giới nghiên cứu khắp nơi đều tin tưởng vào Trương Minh Đạt, xác tín vào niên đại Mậu Tuất (1718) là năm sinh của Mạc Thiên Tích...

Tuy nhiên, niên đại 1718 là năm sinh Mạc Thiên Tích có một số điều bất hợp lý. Dưới đây sẽ lần lượt đi sâu phân tích các điểm bất hợp lý đó.

(*) Tiến sĩ, Hội Khoa học Lịch sử Bình Dương - Email: huynhngocdang@gmail.com

1. Trương Minh Đạt, *Nghiên cứu Hà Tiên*, Tập chí Xưa và Nay - NXB Trẻ, 2008. Bài viết số 6 *Về năm sinh của Mạc Thiên Tích (1718-1780)* trang 93-111
2. Trịnh Hoài Đức, *Gia Định thành thông chí*, Nxb. Giáo dục, 1998, trang 70-71 (mục sông Lũng Kỳ, quyển II: *Xuyên sơn chí*)

1. Nếu Mạc Thiên Tích sinh năm 1718, Mạc Cửu quá già khi có con trai đầu lòng...

Mọi người đều biết Mạc Cửu sinh năm 1655. Điều này có nhiều tài liệu ghi chép khá thống nhất.

Tác giả người Trung Quốc là Lý Khánh Tân 李慶新 trong *Mạc Cửu và Chính quyền Hà Tiên (Cảng Khẩu quốc)* 鄭玖與河仙政權 (港口國) dẫn lại *Mạc thị tộc phổ của Đông Lĩnh thôn* 東玖莫氏族譜 cho biết Mạc Cửu tên thật là Mạc Thiệu Nguyên, là con trai (duy nhất) của Mạc Sĩ Bình. Mạc Cửu là chi thứ 13 của họ Mạc ở Đông Lĩnh, Lôi Châu; có hai con, một trai, một gái. Trai là Quân Tú (Mạc Thiên Tú, Thiên Tích), sau này thay cha cai quản xứ Hà Tiên. Con gái là Mạc Kim Định, sau lấy chồng là Trần Đại Định, con trai của Trần Thượng Xuyên. Chính Vũ Thế Dinh cho biết Mạc Cửu sinh ngày mồng 8 tháng 5 năm Ất Mùi (dương lịch là năm 1655), niên hiệu Vĩnh Lịch thứ 9 triều Nam Minh...³. Niên đại sinh năm 1655 của Mạc Cửu chưa từng có ý kiến ngờ vực, tuyệt đại đa số các nhà nghiên cứu trong ngoài nước đều thống nhất. Cũng theo Vũ Thế Dinh, Mạc Cửu sang Chân Lạp vào năm Tân Hợi (dương lịch là năm 1671) khi ông mới 17 tuổi. Các tài liệu khác cho biết Mạc Cửu đã nhiều lần đến sinh sống ở đất Lũng Kỳ. Đầu tiên là khi ông xin phép được ra khai khẩn vùng Sài Mạt, trưng mua thuế hoa chi và lập các xã thôn, trong đó có thôn xã ở Lũng Kỳ. Kế đó là khi ông từ Vạn Tuế Sơn bên nước Xiêm trốn về Lũng Kỳ. Sau nữa là khi quân Xiêm tấn công Hà Tiên, thế yếu ông cũng đã chạy về Lũng Kỳ...

Như vậy nếu xác định Mạc Thiên Tích sinh năm 1718 thì lúc đó Mạc Cửu (sinh năm 1655) đã là một cụ già 63 tuổi rồi...

Mạc Cửu được sách vở ghi chép có “tướng mạo khôi kiệt, cử chỉ kính cẩn”⁴, chúa Nguyễn thấy “cụ tướng mạo khôi ngô, cử chỉ khoan thai kính cẩn”⁵; còn quốc vương Xiêm thấy “cụ có tướng mạo đàng hoàng thì rất lấy làm vui”⁶. Như vậy Mạc Cửu là một thanh niên trẻ tuổi, ngoại hình tuấn tú, được mọi người quý mến. Bên cạnh đó, quãng đời nam hành lưu lạc, rồi khôn khéo ứng xử, rồi Nam Vang đi khai khẩn đất hoang, dựng xóm thôn, mở phố chợ, hội tụ thương thuyền bốn phương... đã tạo cho người trai trẻ tuấn tú đó một bản lĩnh phi thường. Một trang thanh niên tuấn kiệt như vậy chắc không quá khó khăn về đường hôn nhân để mãi ngoài 60 tuổi mới lập gia đình và

có con đầu lòng ở tuổi 63. Mạc Cửu tức Mạc Thiệu Nguyên lại là con trai duy nhất của Mạc Sĩ Bình, là truyền nhân đời thứ 13 của họ Mạc ở Đông Lĩnh; ông không thể để dòng tộc tổ tiên lo lắng khi ngoài 60 tuổi mới có con nối dõi. Theo truyền thống gia tộc của Trung Hoa, Mạc Cửu không thể đến 63 tuổi mới có con đầu lòng. Điều đó có nghĩa là Mạc Thiên Tích không phải sinh vào năm Mậu Tuất, 1718. Bất kể tư liệu nào, xuất xứ bất kể từ đâu cho rằng Thiên Tích sinh năm 1718 đều vô lý... Hơn nữa đối chiếu với các quan hệ nhân thân khác của họ Mạc, niên đại năm sinh 1718 càng tỏ ra vô lý đến ngớ ngẩn...

2. Nếu Mạc Thiên Tích sinh năm 1718, em gái ông là Mạc Kim Định sinh năm nào...??

Như trên đã nói, Mạc Cửu chỉ có 2 con, một trai và một gái. Con gái ông là Mạc Kim Định lấy chồng là Trần Đại Định, con trai của Đô đốc Thắng Tài hầu Trần Thượng Xuyên. Hai người có một con trai duy nhất là Trần Đại Lực. Nếu Thiên Tích là anh, sinh năm 1718 thì chắc rằng Kim Định, em gái của ông sẽ sinh vào năm 1720 hoặc muộn hơn...

Trần Đại Định cùng với cha (Trần Thượng Xuyên) được Đại Nam liệt truyện Tiền biên ghi chép khá chi tiết. Trong đó đáng lưu ý là sự kiện quan Thống binh Trần Đại Định bị quan Điều Khiển Trương Phước Vĩnh vu oan, đồ tội chết. Ông giòng thuyền ra Thuận Hóa cáo bạch với triều đình, dọc đường người thân tâm phúc khuyên ông nên trốn đi để tránh tai họa. Ông không nghe, nhắc lại câu nói hình thành nên truyền thống Minh Hương sau này: *Nguyễn vi vương, Trần vi tướng, đại đại công hầu bất tuyệt...* Ân oán được giải nhưng Đại Định đã bệnh chết trong ngục. Sự kiện này diễn ra vào năm 1732...⁷

Như vậy là Trần Đại Định, chồng của Mạc Kim Định, con rể của Mạc Cửu, em rể của Thiên Tích chết năm 1732. Các tài liệu đều viết sau khi chồng là Đại Định chết trong ngục (trước đó 17 năm, cha chồng là Đô đốc Trần Thượng Xuyên cũng đã chết năm 1715), thân cô thế yếu, Mạc Kim Định đã bế con thơ (Trần Đại Lực) về Hà Tiên nương nhờ cha mẹ và anh trai. Cuộc đời công nương lá ngọc cành vàng của họ Mạc là vậy.

Ta lưu ý rằng nếu Mạc Thiên Tích sinh năm 1718 thì em gái ông là Mạc Kim Định phải sinh năm 1720 hay muộn hơn. Như vậy năm 1732, khi chồng là Đại

3. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn văn Nguyên dịch và chú thích), Nxb. Thế giới, 2006, trang 36.

4. Quốc sử quán triều Nguyễn, *Đại Nam liệt truyện tiền biên*, Nxb. Khoa học Xã hội, 1995, trang 241

5. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn văn Nguyên dịch và chú thích), tài liệu đã dẫn, trang 39.

6. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn Khắc Thuần dịch), Nxb. Văn hóa Thông tin, 2002, trang 17.

7. Quốc sử quán triều Nguyễn, *Đại Nam liệt truyện tiền biên*, tài liệu đã dẫn, trang 254-255.

Định chết trong ngục, Kim Định mới 12 tuổi hay bé hơn. Tuổi đó thì làm sao có thể đã lấy chồng xa nhà và một nách con thơ bế về Hà Tiên tìm nơi nương tựa sau khi chồng chết. Chẳng lẽ họ Mạc Hà Tiên “tảo hôn” với họ Trần Trần Biên. Rõ ràng năm sinh 1718 của Mạc Thiên Tích là quá vô lý đến độ ngớ ngẩn...

3. Có hiện tượng gò ép ngữ nghĩa khi đọc hiểu gia phả họ Mạc...

Trong *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* bản chữ Hán có đoạn viết về Thiên Tích đã bị gượng ép về ngữ nghĩa khi dịch nghĩa. Nguyên văn chữ Hán đoạn văn đó như sau:

乙卯五月二十一日太公病薨年八十一歲遠近居民聞之哀痛若喪考妣良我公名天錫方十八歲凡喪祭事竭孝敬之誠人民觀之咸感戴焉...⁸

Do chữ Hán cổ khi viết (từ trái sang, từ trên xuống) người ta không đánh các dấu ngắt câu (dấu chấm, dấu phẩy hay chấm phẩy) như trong Hán ngữ hiện đại nên cả một tổ hợp gồm mấy chục chữ ở trên đều được Vũ Thế Dinh viết liền nhau. Tuy nhiên khi đọc và nhận hiểu, tự khắc người ta căn cứ vào ngữ nghĩa mà sẽ ngắt thành hai câu là:

乙卯五月二十一日太公病薨，年八十一歲，遠近居民聞之哀痛若喪考妣（Ất mao ngũ nguyệt nhị thập nhất nhật thái công bệnh hoăng, niên bát thập nhất tuế, viễn cận cư dân văn chi ai thống nhược táng khảo tỷ;). Dịch nghĩa: Ngày 21 tháng 5 năm Ất Mão, Thái Công lâm bệnh qua đời, thọ 81 tuổi, dân chúng xa gần hay tin đều đau buồn như có tang của cha mẹ mình...

Câu thứ hai đề cập đến Mạc Thiên Tích:

良我公名天錫方十八歲凡喪祭事竭孝敬之誠人民觀之咸感戴焉（lương ngã công danh Thiên Tích phương thập bát tuế phàm tang tế sự kiệt hiếu kính chi thành nhân dân quan chi hàm cảm đối yền）

Nghĩa: Ông nhà ta (tên Thiên Tích), **ngay khi mới 18 tuổi** thường các việc tang tế lễ đều hết lòng thành kính vì vậy ông rất được dân chúng cảm phục...

Trong câu văn chữ Hán trên, do hiểu chữ PHƯƠNG 方 một cách gò ép theo chủ quan nên một số tác giả (tiêu biểu là Trương Minh Đạt⁹) đã dịch câu trên theo nghĩa: *lúc đó ông nhà ta đúng 18 tuổi...*

cách hiểu chữ PHƯƠNG gò ép như trên là để thuận với suy luận:

Mạc Cửu chết năm 1735 -> khi Thiên Tích 18 tuổi -> Thiên Tích sinh năm 1718

Các vị còn giải thích rằng 18 tuổi đây là 18 tuổi ta (âm lịch) cho tròn với suy luận.

Sau này, cả hai bản dịch gia phả họ Mạc Hà Tiên của Nguyễn Khắc Thuần (Nxb. Văn hóa Thông tin, 2002) và Nguyễn Văn Nguyên ở Đại học Quốc gia Hà Nội (Nxb. Thế giới, 2006) đều hiểu chữ PHƯƠNG theo nghĩa như bài viết này đã nêu ở trên.

Nguyễn Khắc Thuần dịch: *Công Da ta tên húy là Thiên Tích. Từ năm 18 tuổi những việc tang tế Công đều tâm thành hiếu kính, ai ai cũng lấy làm cảm kích...*¹⁰

Nguyễn Văn Nguyên cũng dịch nghĩa tương tự: *...Hồi trước ông nhà (tên là Thiên Tích) khi còn trẻ mới 18 tuổi đã là người hết lòng thành kính đối với những việc tang ma tế lễ, vì vậy vẫn được dân chúng cảm phục...*¹¹

Ta tin rằng dịch nghĩa theo lối này là khách quan và chính xác hơn.

Như vậy lối suy luận cho rằng Thiên Tích sinh năm 1718 vì khi Mạc Cửu chết năm 1735 Thiên Tích đang 18 tuổi là sai hoàn toàn. Nó càng sai khi gắn với các nội dung phản biện ở hai mục trên của bài viết này. Nó còn sai ở cách thức và phương pháp nghiên cứu chủ quan...

4. Cố gò ép Lũng Kỳ vào trận chiến với quân Xiêm năm 1718

Như trên đã nêu, ít nhất là có **3 lần** Mạc Cửu đã đến và sinh sống ở Lũng Kỳ: *lần một*: khi bắt đầu đi khai khẩn, lập các xã thôn; *lần hai*: trốn từ Vạn Tuế Sơn ở Xiêm về; *lần ba*: chạy tránh quân Xiêm trong trận chiến năm Mậu Tuất 1718... Trong lần thứ hai, khi từ Vạn Tuế Sơn bên Xiêm về, Mạc Cửu đã sống ở Lũng Kỳ khá lâu. Có thể, chính ở đây, ông đã gặp và kết hôn với bà Bùi Thị Lắm (裴氏廩), cô gái Việt quê ở Đồng Tranh, Trần Biên (nay thuộc vùng Bà Rịa, Vũng Tàu). Không có tư liệu nào cho biết ông gặp bà phu nhân trong hoàn cảnh nào, chúng ta chỉ có thể suy đoán rằng có thể Mạc Cửu đã gặp và kết hôn với

8. Trích từ Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn Văn Nguyên dịch và chú thích), tài liệu đã dẫn, trang 99, tờ 4a, phần nguyên văn chữ Hán.

9. Trương Minh Đạt, *Nghiên cứu Hà Tiên*, Tạp chí Xưa và Nay - NXB Trẻ, 2008. Bài viết số 6 *Về năm sinh của Mạc Thiên Tích (1718-1780)* trang 93-111. Không phải chỉ có Trương Minh Đạt, cả tác giả Tân Việt Điều cũng hiểu chữ PHƯƠNG theo lối này khi ông dịch gia phả họ Mạc Hà Tiên trong *Lịch sử Hoa kiều tại Việt Nam*, Văn hóa nguyệt san số 61, 62, năm 1961.

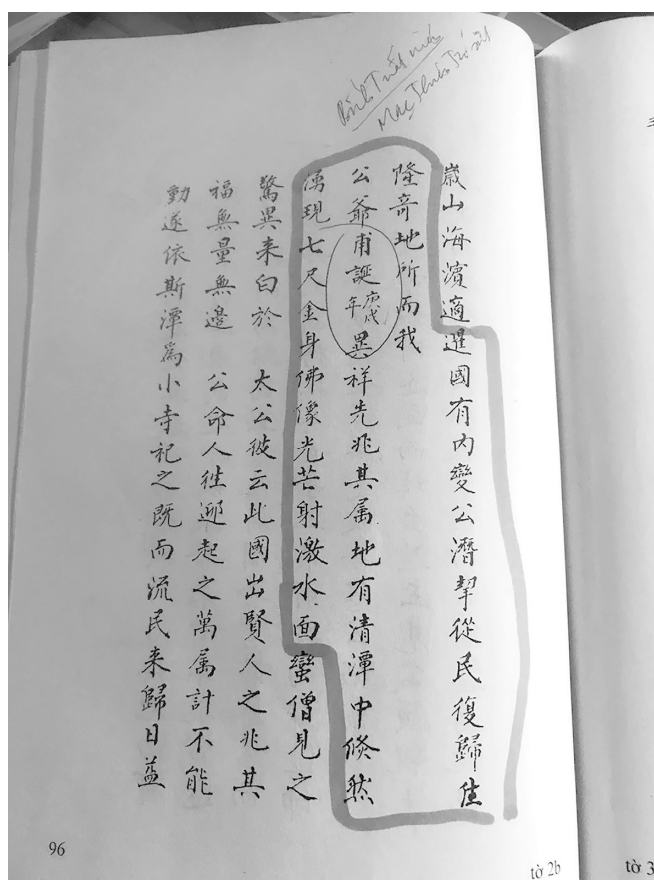
10. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn Khắc Thuần dịch), tài liệu đã dẫn, trang 20.

11. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn Văn Nguyên dịch và chú thích), tài liệu đã dẫn, trang 40.

Bùi phu nhân¹² ở Lũng Kỳ khi bà cùng gia đình đến đây khẩn hoang lập nghiệp. Trai tài gái sắc gặp gỡ nên duyên kết thành phu phụ rồi sinh ra Thiên Tú và Kim Định ở đây là chuyện thường nhiên. Chi tiết về Thiên Tú được sinh ra ở Lũng Kỳ trong hoàn cảnh này được Vũ Thế Dinh ghi khá rõ trong Gia phả nhưng không hiểu sao một vài tác giả (trong đó có Trương Minh Đạt) vẫn (cố tình hay vô ý) không ghi nhận.

Vũ Thế Dinh đã viết trong gia phả rằng:

Gặp hồi nước Xiêm xảy ra nội loạn cụ (Mạc Cửu) ngấm dẫn dắt dân chúng đi theo trở lại đất Lũng Kỳ... Bấy giờ là lúc ông nhà ta (Thiên Tích) sinh ra - vào

Nguyên bản chữ Hán trong gia phả ở tờ 2b trang 96

*năm Bính Tuất - tự nhiên có điềm lành kỳ lạ xuất hiện. Trong đêm Thanh Đàm ở vùng ấy bỗng nổi lên pho tượng Phật cao 7 thước, tỏa ra ánh sáng rực rỡ chiếu thấu mặt nước...*¹³

Năm Bính Tuất (丙戌年) dương lịch là năm 1706. Khi đó Mạc Cửu 51 tuổi¹⁴. Khi Mạc Cửu mất năm 1735, Thiên Tích 29 tuổi dương và tròn 30 tuổi âm. Đây là độ tuổi chín chắn để chấp chính thay cha. Một năm sau, năm Bính Thìn (1736) ông đã khai phương và làm chủ soái hội Tao đàn Chiêu Anh Các. Tại Thụ Đức hiên, Thiên Tích đã viết bài *Tựa* và cho khắc bản in Hà Tiên thập vịnh vào năm 1737. Nếu Mạc Thiên Tích sinh năm Bính Tuất (1706) thì Mạc Kim Định em gái của ông có thể sinh năm 1708 (sinh sau người anh trai 2 năm), khi chồng chết năm 1732, cô trở thành góa phụ lúc mới 24 tuổi. Kim Định có thể lấy Trần Đại Định năm cô 20 tuổi (năm 1828) và 2 năm sau sinh con trai (duy nhất) là Đại Lực. Khi chồng chết trong nhà ngục, con trai cô mới lên 02 tuổi, được mẹ bế về Hà Tiên nương nhờ ông ngoại (Mạc Cửu) và cậu Thiên Tích... Đứa bé mồ côi cha đó sau này là Cai đội Thắng Thủy Lực Tài hầu Trần Đại Lực trong quân đội của Hà Tiên. Năm Đinh Hợi (1767), Đại Lực vâng lệnh ông cậu Thiên Tích đem hạm thuyền tinh binh trấn giữ đất Châu Bôn, địa đầu giới nước Xiêm để phòng quân Miến Điện tấn công. Nơi này sau bị dịch lý bùng phát, “quân thú của Hà Tiên và dân Xiêm cùng chết ngổn ngang, Lực tài Hầu cũng bệnh chết”¹⁵. Lúc chết, Trần Đại Lực mới xấp xỉ 37 tuổi. Công nương Mạc Kim Định (nếu còn sống lúc đó xấp xỉ 60 tuổi) lại một lần nữa rơi lệ khóc thương con trẻ... Nếu như vậy, các chuỗi sự kiện đã liên kết nhau trước sau khá hợp lý gắn với năm sinh Bính Tuất 1706 của Mạc Thiên Tích.

Tại sao Trương Minh Đạt và một số tác giả cứ phải gán Lũng Kỳ nơi Thiên Tích được sinh ra với trận chiến lần Hà Tiên bị quân Xiêm đánh chiếm? Tất cả chỉ vì những trang ghi chép với các chi tiết chấp vá nhập nhằng, không rõ ràng liên quan đến sự kiện này của Trịnh Hoài Đức trong Gia Định thành thông chí. Căn Trai tiên sinh viết sách Gia Định chí cách sự

12. Sau này bà Bùi thị Lắm được các chúa Nguyễn ban quốc tính (họ Nguyễn) và tước vị Thái Phu nhân, thụy danh (tên hèm, khi mất) là Ý Đức. Nên trong bia mộ của Bà ghi rõ: Cáo tặng Ý Đức Thái Phu nhân Mạc phủ Nguyễn tử chi doanh...

13. Vũ Thế Dinh, *Hà Tiên trấn Hiệp trấn Mạc thị gia phả* (Nguyễn văn Nguyên dịch và chú thích), tài liệu đã dẫn, trang 38. Nguyên văn chữ Hán ở trang 96 tờ 2b viết: 暹國有內變公潛挈從民復歸往隆奇地所而我公爺甫誕(丙戌年)異祥先兆其屬地有清潭中倏然湧現七尺金身佛像光芒射激水面。Phiên âm: Xiêm quốc hữu nội biến công tiềm kế tòng dân phục quy vãng long kỳ địa sở nhi ngã công gia phủ đản (bính tuất niên) dị tường tiên triệu kỳ thuộc địa hữu thanh đàm trung thục nhiên đưng hiện thất xích kim thân phật tượng quang mang xạ kích thủy diện.

14. Rõ ràng Mạc Cửu có con muộn (ở tuổi 51) nhưng không vô lý đến mức năm 63 tuổi mới có con.

15. Trịnh Hoài Đức, *Gia Định thành thông chí*, tài liệu đã dẫn, trang 122

kiện hơn 200 năm nên đã nhầm lẫn địa danh Lũng Kỳ trong lần thứ hai khi Mạc Cửu trốn từ Vạn Tuế Sơn nước Xiêm về, với lần thứ ba khi ông chạy tránh quân Xiêm xâm lược Hà Tiên vào năm 1718. Tác giả Trương Minh Đạt đã nhiều lần phản bác những điểm bất hợp lý của Trịnh Hoài Đức trong Gia Định chí, nhưng ở các chi tiết này, ông đã không làm được vì ghi chép của Trịnh Hoài Đức thuận với chủ quan suy luận của ông Đạt để dẫn dắt đến niên đại 1718. Đây là hạn chế về phương pháp nghiên cứu có phần thiếu khách quan của tác giả nổi tiếng họ Trương người Hà Tiên¹⁶.

Công tích của họ Mạc ở Hà Tiên to lớn và có ý nghĩa sâu đậm trong lịch sử hình thành vùng đất biên cương Tây Nam Bộ. Ta cần tiếp tục nghiên cứu khoa học về chủ đề này. Trong quá trình đó, do nhiều nguyên nhân, những sai sót nhầm lẫn lớn nhỏ vẫn luôn có thể xảy ra. Người trước viết ra, người sau học hỏi, lại tiếp tục đi sâu nghiên cứu và có thể chỉ ra những điểm còn hạn chế của người trước để bổ khuyết là điều tự nhiên. Tất cả chỉ vì nghĩa vụ và trách nhiệm “minh minh đức và minh chính danh” tiền nhân mà thôi./

Thủ Dấu Một, ngày đầu tháng 4/2024.

16. Có thể nói rằng trong giới nghiên cứu về họ Mạc ở Hà Tiên, sâu sắc nhất trước đây là Đông Hồ Lâm Tấn Phác, đương đại là nhà nghiên cứu Trương Minh Đạt. Không vì sự nhầm lẫn sai sót của ông khi đã chủ quan xác định năm Mậu Tuất 1718 là năm sinh của Mạc Thiên Tích mà có thể quên đi những thành tựu và uy tín của ông trong nghiên cứu khoa học về họ Mạc ở Hà Tiên.